TEOLOGIJA BLIZINE I SUSRETA

Zbornik u čast prof. dr. sc. Antona Tamaruta
povodom 65. obljetnice života

KRŠĆANSKA SADAŠNJOST
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

TEOLOGIJA BLIZINE I SUSRETA

Zbornik u čast prof. dr. sc. Antona Tamaruta
povodom 65. obljetnice života

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
TEOLOGIJA BLIZINE I SUSRETA
Zbornik u čast prof. dr. sc. Antona Tamaruta povodom 65. obljetnice života

Biblioteka: Zbornici radova
Knjiga XXIV.

Sunakladnici
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Kršćanska sadašnjost d.o.o.

Za sunakladnike
Mario Cifrak, dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Stjepan Brebrić, direktor Kršćanske sadašnjosti d.o.o.

Povjerenstvo za izdavačku djelatnost Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Nenad Malović, Marija Pehar, Nikola Vranješ, Ivan Dodlek, Tomislav Kovač, Ivan Majić

Uredili: prof. dr. sc. Veronika s. Nela Gašpar – prof. dr. sc. Ivan Karlić

Recenzenti
Josip ŠIMUNOVIĆ, Alojzije ČONDIĆ, Nikola VRANJEŠ, Suzana VULETIĆ, Jerko VALKOVIĆ, Iva MRŠIĆ FELBAR, Hrvoje KALEM, Richard PAVLIĆ, Taras BARŠĆEVSKI, Ivica RAGUŽ, Mirjana PINEZIĆ, Lucija BOLJAT, Josip ŠALKOVIĆ, Aleksandra GOLUBOVIĆ, Danijel TOLVAJČIĆ, Boris VULIĆ, Branko MURIĆ, Ivica JURIĆ, Jakov RAĐA, Jasna ŠEGO, Ivan MAJIĆ, Filip KOZINA, Lucija MIHALJEVIĆ, Zoran TURZA, Andrea FILIĆ, Vanda KRAFT STOJIĆ, Božidar MRAKOVČIĆ, Ivan BENAKOVIĆ, Bruna VELČIĆ, Ivan DODLEK, Singbo ODILON-GBENOUKPO, Tomislav SMILJANIĆ, Slavko SLIŠKOVIĆ, Milan GELO
Članci su recenzirani pojedinačno dvostruko slijepim recenzenzijama,

Jezična lektura i korektura: Mila Mikecin

Prijevod sažetaka na engleski jezik: Emanuel Maloča

Prijelom i grafičko oblikovanje: Danijel Lončar

Tisak: Denona d.o.o., Zagreb

Naklada: 500

ISBN 978-953-6420-68-1 (Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet)
ISBN 978-953-11-2084-5 (Kršćanska sadašnjost)

Tiskano u lipnju 2026.

CIP zapis je dostupan u nacionalnom skupnom katalogu knjižničnog sustava Bukinet (katalog.bukinet.hr) pod brojem 991005960380709366.

Copyright ©: Sveučilište u Zagrebu, Katolički bogoslovni fakultet; Kršćanska sadašnjost d.o.o.

TEOLOGIJA BLIZINE I SUSRETA

Zbornik u čast prof. dr. sc. Antona Tamaruta povodom 65. obljetnice života

UREDILI
Veronika Nela Gašpar – Ivan Karlić

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Kršćanska sadašnjost

Zagreb, 2026.

SADRŽAJ

Predgovor 9

I. DIO
TEOLOŠKI GOVOR O ČOVJEKU - »IMAGO DEI«

1. **Teologija Božje slike u teološkoj misli Antona Tamaruta pred izazovima kulture narcizma** 15
   Veronika Nela GAŠPAR – Silvana FUŽINATO

2. ***Imago Dei – imago gloriae.* Proslavljena slika Božja iz eshatološke perspektive nade** 33
   Iva MRŠIĆ FELBAR

3. **Prijateljstvo kao odnos Boga i čovjeka kod Terezije Avilske i Ivana Goluba** 51
   Nedjeljka Valerija KOVAČ – Stanko PAŽIN

4. **Osporavano bratstvo *Fratelli tutti*** 69
   Emanuel PETROV

5. ***Ispovijesti* Aurelija Augustina kao paradigma fenomena svjedočanstva** 87
   Branko MURIĆ – Vedran JAKIĆ

6. **Teološko-bioetičko promišljanje o izazovima ljudskog poboljšanja** 107
   Tonči MATULIĆ

II. DIO
OD »VERBUM DE DEO« DO »VERBUM DEI INCARNATUM«

7. Biblijska uporaba i teološka interpretacija glagolskog oblika ὤφθη (*ōfthē*) u govoru o Kristovu uskrsnuću i ukazanjima 133
Ivan KARLIĆ – Jozo HRKAĆ

8. Le caratteristiche del rapporto tra Gesù e i suoi discepoli secondo Mc 1,16-20 163
Božidar MRAKOVČIĆ

9. Le «sezioni-noi» degli Atti degli Apostoli 199
Anđelo MALY

10. Govor u drugim jezicima u Dj 2 217
Mario CIFRAK – Ivan PARO

11. Teologija spasenja i međureligijski dijalog: kršćanska perspektiva 235
Richard PAVLIĆ – Alen BAKIĆ

12. Riječ, sakramenti, patnja najmanjih - različite dimenzije susreta s uskrslim Kristom 261
Lidija MATOŠEVIĆ

13. Vječni prijepori oko religije. Razmatranje iz pozicije filozofije religije 283
Aleksandra GOLUBOVIĆ

III. DIO
CRKVA U SLUŽBI ČOVJEKA – »DEFENSOR HOMINIS«

14. Teološko-pastoralna aktualnost obitelji kao 'kućne Crkve' 307
Nikola VRANJEŠ – Sani GILJA

15. Pastoralno-katehetski prikaz i analiza *Katehetskih propovijedi* – ispovjednih pouka za djecu blaženoga Alojzija Stepinca 329
Josip ŠIMUNOVIĆ – Matija JANEŠ

16. Zaručnici iz seoskih župa Đakovačko-osječke nadbiskupije o vrednotama zaručništva i braka 363
Stanislav ŠOTA – Igor JAKOBFI

17. Pismo supružnicima fra Tome Ilirika: *De laudibus matrimonii* 385
Mladen PARLOV

18. Medijatizacija religije. Prilog promišljanju o autoritetu u virtualnim prostorima 403
Jerko VALKOVIĆ

IV. DIO
OD ZAJEDNIŠTVA DO BRATSTVA

19. Kontekstualna fundamentalna teologija kao teološko obzorje pontifikata pape Franje 427
Hrvoje KALEM

20. Crkva između kulture i zajedništva među ljudima 451
Ante BEKAVAC

21. Crkva kao narod Božji prema svetom Augustinu i Drugom vatikanskom koncilu 467
Ivan BODROŽIĆ – Tihomila ĆORLUKA

22. Lotova žena – od stupa nevjere do slike Crkve u teologiji Ireneja Lionskoga 489
Marija PEHAR – Karlo KEVO

23. Utjecaj Drugog vatikanskog koncila na reviziju Zakonika kanonskog prava 515
Slavko ZEC

24. Svećenici saborski zastupnici – primjer izbora za Hrvatski sabor 1871. godine 539
Ana BIOČIĆ – Lucija BOLJAT

25. Sloboda u 20. stoljeću. Između želja i stvarnosti 559
Slavko SLIŠKOVIĆ

V. DIO
RIJEČ KOJA ČUVA TRAGOVE SVETOGA

26. Hoće ga riječ. Anton Tamarut – pjesnik evanđeoskog nadahnuća, suptilnosti i profinjenosti 583
Jasna ŠEGO

27. Pjesništvo Antona Tamaruta 607
Ivan MAJIĆ

28. Akordi duše – don Mate Meštrović (1910. – 2000.): svećenik, pjesnik, književni kritičar i jezikoslovac 619
Ante MATELJAN

29. Apstraktna umjetnost i apofatička teologija kao poticaj za obnovu suvremene kršćanske umjetnosti 637
Ivan DODLEK – Sanja HERMAN SILADI

30. Radosna teologija u srcu grada 659
Marija PERČIĆ

VI. DIO
ŽIVOT I DJELO PROF. DR. SC. ANTONA TAMARUTA

31. Životopis prof. dr. sc. Antona Tamaruta 675

32. Bibliografija prof. dr. sc. Antona Tamaruta 681

33. Bibliografija radova Antona Tamaruta po godina izdanja 693

PREDGOVOR

Zbornik radova koji je pred Vama nastaje kao izraz duboke zahvalnosti i poštovanja prema prof. dr. sc. Antonu Tamarutu, svećeniku, teologu, dogmatičaru i pjesniku, čiji je znanstveni i duhovni opus trajno obilježio suvremenu hrvatsku teologiju i kulturni prostor. Njegov život i djelovanje svjedoče o rijetkom spoju teološke akribije i poetske izražajnosti, isprepletenosti otajstva vjere pretočene u znanstvenu i umjetničku riječ.

Profesor Tamarut pripada onoj generaciji hrvatskih teologa koja je, na tragu Drugoga vatikanskog koncila, znala spojiti vjernost tradiciji Crkve s otvorenošću prema znakovima vremena. Kao dugogodišnji profesor dogmatske teologije na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu oblikovao je naraštaje teologa, svećenika i vjernika laika. Njegov znanstveni rad odlikuje se jasnoćom teološkog izraza, sustavnošću misli i dubokim osjećajem za unutarnju logiku vjere – *fides quaerens intellectum* – koja nije tek intelektualno istraživanje, nego duhovni put i potraga, istinsko traženje Boga.

Posebno mjesto u njegovu opusu zauzima sakramentologija, područje u kojem je profesor Tamarut na osobit način izrazio jedinstvo teološke misli i duhovne pronicljivosti. U njegovu tumačenju sakramenata prepoznaje se uvjerenje da Bog ne komunicira s čovjekom samo riječju nego i znakom, tijelom i zajedništvom. Za Tamaruta sakramenti su utjelovljena teologija – mjesta gdje milost postaje iskustvom, a otajstvo ulazi u konkretnost ljudskoga života. Njegova sakramentologija prožeta je egzistencijalnom i pastoralnom osjetljivošću jer polazi od čovjeka koji vjeru živi u Crkvi. Profesor Tamarut pridonio je suvremenom razumijevanju sakramenata kao dinamičkih događaja susretā – Boga koji daruje i čovjeka koji prima.

No, pored toga što je profesor i dogmatičar Anton Tamarut je i pjesnik. Njegova poezija, nadahnuta biblijskim slikama, egzistencijalnim traženjima i nadom uskrsnuća, otkriva istu teološku dubinu, ali izraženu drugim jezikom – jezikom simbolā i pjesničkim slikama. U njegovu stvaralaštvu odjekuje ista logika utjelovljenja: riječ postaje tijelom, dobiva obrise, bliska je čitatelju, koji gotovo da je može kušati. Time Tamarut potvrđuje da teologija i poezija nisu suprotstavljeni putovi, nego dva vida istoga traženja smisla – susreta Boga i čovjeka u riječi. Čovjek je pritom slika Božja – biće pozvano na odnos, zajedništvo i darivanje. U Tamarutovoj teološkoj misli ta slika nije statična, nego dinamična: čovjek postaje sve

više sličan Bogu upravo u mjeri u kojoj ljubi, oprašta i sudjeluje u stvaralačkom djelu Stvoritelja. Za njega, *imago Dei* ne znači tek ontološki pečat u ljudskoj naravi, nego trajni poziv na suobličenje Kristu, savršenoj slici Očevoj. U tom se horizontu zrcali središnja nit Tamarutove teologije – vjera kao odnos živoga Boga i slobodnog čovjeka, koji u susretu s njime nalazi i ostvaruje vlastiti identitet i puninu postojanja – sve do eshatona.

Zbornik donosi radove kolegā, učenikā i prijateljā koji, svaki iz svoje perspektive, žele odati priznanje Tamarutovu doprinosu teološkoj znanosti i kulturi duha. Raznolikost tema i pristupa odražava bogatstvo poticaja koje je profesor Tamarut tijekom svoga znanstvenog i pastoralnog djelovanja ostavio. Kao znak zahvalnosti za njegovu predanost teologiji, Crkvi i poeziji, ovaj zbornik želi biti znak i poziv na nastavak puta kojim je on sâm neumorno hodio: puta istine, ljepote i nade – oduševljeno, ali bez fanatizma.

Jedna od temeljnih kvaliteta profesora Antona Tamaruta očituje se u njegovoj usmjerenosti na ono bitno u odnosu Boga i čovjeka. Tu usmjerenost zrcali i naslov ovoga zbornika *Teologija blizine i susreta*. Naslov jednako tako odražava radove koji u zborniku obrađuju čitav niz tema koje su relevantne kako za izgradnju odnosa s Bogom tako i za izgradnju međuljudskih odnosa u crkvenom i društvenom životu. Pod tim vidom od velikog su interesa i oni radovi koji nude prvu analizu doprinosa profesora Tamaruta teologiji blizine i susreta kao bitne dimenzije kršćanske vjere.

Pripremi zbornika odazvalo se četrdeset i troje autora s ukupno trideset i dva rada. Uz znanstvene radove i druge tekstove koje su pripremili, velik broj autora sudjelovao je u postupku recenziranja članaka. Članci su recenzirani dvostruko slijepim recenzijama, a imena recenzenata za pojedine članke poznata su samo uredništvu. Trideset i dva rada tematski je oblikovano unutar šest poglavlja, čiji se naslovi na svojevrstan način povezuju sa životom i djelom profesora Antona Tamaruta.

Prvih šest radova smješteno je unutar poglavlja naslovljenog *Teološki govor o čovjeku - »imago Dei«*. U teološkom govoru Antona Tamaruta tema slike Božje predstavlja ključan pojam za razumijevanje biti čovjeka. Anton Tamarut ističe da je u tom pojmu naznačeno temeljno uvjerenje kako je misterij čovjeka neodvojiv od misterija Boga. Zato on polazi od biblijsko-kršćanske istine sadržane u »imago Dei«, istine koja je našla u teologiji Novoga zavjeta svoj izvor i dosegla svoj vrhunac u »imago Christi« te će upravo iz te perspektive, na tragu Drugoga vatikanskog koncila, ustvrditi da »otajstvo čovjeka stvarno postaje jasnim jedino u otajstvu utjelovljene Riječi« (GS 22). Na tom tragu drugo poglavlje nosi naslov *Od »verbum de Deo« do »Verbum Dei incarnatum«* i sastoji se od sedam radova.

Treće poglavlje nosi naslov *Crkva u službi čovjeka - »Defensor hominis«*. Sastoji se od pet sadržajno bogatih radova koji pod filozofskim, biblijskim i teološko-pastoralnim vidom raspravljaju o uvijek aktualnim temama života i poslanja Crkva u današnjem društvu. Uvid i promišljanje o djelima profesora Antona Tamaruta očituju da je njegova teološka misao usko povezana s time kako Crkva misli čovjeka i živi svoju spašenost u Kristu. Naime, on povezuje kristologiju, trinitarnu teologiju i teološku antropologiju s teologijom sakramenata i ekleziologijom u temeljnoj teološkoj perspektivi čovjekove stvorenosti na sliku Božju i spašenost po Kristu.

Četvrto poglavlje naslovljeno *Od zajedništva do bratstva* obuhvaća sedam radova koji po svojim tematskim usmjerenjima obrađuju pastoralne aktivnosti i djelovanje Crkve u izgradnji zajedništva i bratstva u brizi za ljude u potrebi. Teološka i pjesnička misao profesora Antona Tamaruta prožimaju se na poseban način u perspektivi kršćanskoga života koji je uvijek usmjeren na živote drugih.

Peto poglavlje pod naslovom *Riječ koja čuva tragove Svetoga* sastoji se od pet radova i analizira pjesnički opus Antona Tamaruta, profesora, svećenika, teologa i pjesnika, čije se lirsko stvaralaštvo nalazi u susretu teološkoga i poetskoga diskursa. Nastavljajući tradiciju hrvatskoga duhovnog pjesništva, pjesništvo Antona Tamaruta nudi autentičan lirski doprinos u potrazi za »duhovnom ravnotežom« koja se ostvaruje u (jezičnom) susretu čovjeka i Stvoritelja.

Završno šesto poglavlje posvećeno je životu i djelu profesora Antona Tamaruta.

Katedra dogmatske teologije
Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Prof. dr. sc. Ivan Karlić, pročelnik Katedre
Prof. dr. sc. Veronika s. Nela Gašpar
Prof. dr. sc. Marija Pehar
Prof. dr. sc. Nedjeljka s. Valerija Kovač
Izv. prof. dr. sc. Iva Mršić-Felbar
Dr. sc. Milan Gelo, viši asistent

III. DIO

CRKVA U SLUŽBI ČOVJEKA – »DEFENSOR HOMINIS«

UDK 272-45:27-46
27-46:272-45
Izvorni znanstveni rad

TEOLOŠKO-PASTORALNA AKTUALNOST OBITELJI KAO 'KUĆNE CRKVE'[1]

Nikola VRANJEŠ – Sani GILJA
KBF Sveučilišta u Zagrebu

Sažetak

Stvarnost obitelji kao 'kućne Crkve,' kako je naziva Drugi vatikanski koncil (usp. LG 11), jedna je od najaktualnijih tema teologije obitelji, ali i pastorala braka i obitelji. Ta tema direktno je vezana za potrebu pomoći obitelji kako bi ona trajno otkrivala i živjela dimenziju crkvenosti, a s time i pomoći samoj Crkvi u obnovi i unaprjeđenju kroz obitelj. Upravo to predstavlja jedno od najaktualnijih, a ujedno i najizazovnijih područja pastoralnog djelovanja. U ovom se radu na teološko-prosudbeni način razlučuju neke dimenzije aktualnosti obitelji kao 'kućne Crkve', s posebnim osvrtom na njihovo značenje za konkretno pastoralno djelovanje, ali i za evangelizacijski angažman u društvu. Razlučivanje je primarno usmjereno na prepoznavanje ključnih okosnica razumijevanja crkvenosti obitelji, te na temelju toga na uviđanje elemenata unaprjeđenja djelovanja obitelji kao 'kućne Crkve'. S naznačenim su temeljnim okosnicama značenja obitelji kao 'kućne Crkve' za Crkvu samu povezni i bitni odjeci njezina značenja za društvo i kulturu.

Ključne riječi: Crkva, obitelj, 'kućna Crkva', pastoral, zajedništvo

[1] Rad je nastao u okviru institucionalnoga znanstveno-istraživačkog projekta *Kršćansko djelovanje u Crkvi i društvu kao čimbenik suodgovornosti i kohezije – CRODUCIK* Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, financiranog sredstvima Europske unije – NextGenerationEU u okviru Nacionalnog plana oporavka i otpornosti (NPOO).

Uvod

Jedan od važnih teoloških izričaja koji, s jedne strane, definiraju kršćansku obitelj, a s druge strane izriču njezinu strukturalnu poveznicu s Crkvom kao takvom, svakako je izraz 'kućna Crkva'.[2] Taj je izraz već nekako postao općim mjestom crkvenog nauka o obitelji.[3] To biva shvatljivijim uzme li se u obzir činjenica da je razumijevanje Crkve s pomoću obiteljske paradigme od prvih kršćanskih vremena bilo značajnom okosnicom teološkog pogleda na samu Crkvu.[4] Temeljeći svoja promišljanja o obitelji na učenjima Drugoga vatikanskog koncila, navedeni su pojam osobito isticali pape novijeg vremena. U tome se smislu može posebno izdvojiti da, naglašavajući dimenziju zajedništva koje obitelji daje osobitu važnost u krilu Crkve, pobudnica pape Ivana Pavla II. pod naslovom *Familiaris consortio* potvrđuje i razvija definiciju kojom se služe oci Drugoga vatikanskog koncila: »Kršćanska je obitelj objava i osobito ostvarenje crkvenog zajedništva, pa se i zbog toga može i mora zvati 'kućnom Crkvom'.«[5] Kao što je poznato, Ivan Pavao II. u bližoj se crkvenoj tradiciji istaknuo upravo po razvitku teologije obitelji na temelju gornjih postavaka, a osobito povezanosti odnosnog izraza s temom crkvenog zajedništva. Papa Benedikt XVI. obitelj pod prizmom 'kućne Crkve' vidi temeljnim okruženjem života same Crkve i to ponajprije zbog njezine uloge u odgoju djece.[6] Papa Franjo će u novije vrijeme na tragu spomenutih postavaka Drugoga vatikanskog koncila, a osobito one o obitelji koja bi se mogla nazivati kućnom Crkvom (usp. LG 11), istaknuti važnost du-

[2] Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium - Svjetlo naroda. Dogmatska konstitucija o Crkvu* (21. XI. 1964.), br. 11, u: *Dokumenti*, Zagreb, [7]2008. (dalje: LG). Sličanim izrazom – 'domaće svetište Crkve' – koristi se i u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Apostolicam actuositatem. Dekret o apostolatu laika* (18. XI. 1965.), br. 11, u: *Dokumenti*, Zagreb, [7]2008. (dalje: AA).

[3] Usp. Anton TAMARUT, *Kako je lijepo moći vjerovati*, Zagreb, 2019., 160.

[4] *Isto*, 160-161: »Riječ je zapravo o jedinstvenom duhovnom i sakramentalnom prostoru, o Crkvi koju čine obitelji zasnovane na sakramentu ženidbe, odnosno o obiteljima koje povezane jednom vjerom i jednim krštenjem čine Crkvu, Crkva je "kuća Božja" (1 Pt 2,5; 1 Tim 3,15; Heb 10,21); u njoj živi velika "Božja obitelj". Tu veliku, sveopću obitelj čini mnoštvo manjih i malih obitelji koje je crkvena starina po Ivanu Zlatoustom nazvala *kućnim (domaćim) Crkvama (Ecclesia domestica)*.«

[5] IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio - Obiteljska zajednica. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Zagreb, [2]1997., br. 21. O terminu 'kućna Crkva' vidi također u: *Isto*, br. 49.

[6] Usp. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis – Sakrament ljubavi. Postsinodalna apostolska pobudnica o euharistiji, izvoru i vrhuncu života i poslanja Crkve, upućena biskupima, kleru, osobama posvećenog života i vjernicima laicima*, Zagreb, 2008., br. 27.

binske povezanosti Crkve i obitelji.[7] Crkvu se u poruci Treće izvanredne opće biskupske sinode naziva 'obitelj obitelji'.[8] Dosad rečeno jasno daje do znanja koliko je ideja o obitelji kao 'kućnoj Crkvi' važna za teologiju i praksu braka i obitelji. Na tome su tragu ostali i brojni teolozi, od čijih misli u ovom radu ističemo neke. Ipak, samo ovih nekoliko naznaka jasno ukazuje na vrijednost izdvojenog pojma, kao i na značenje njegova sadržaja. Stoga ovdje pokušavamo iznova prepoznati, teološko-pastoralno razlučiti i istaknuti neke elemente njegove aktualnosti u Crkvi i društvu danas. Pritom se poseban naglasak stavlja na razlučivanje njegove aktualnosti polazeći od jedne od njegovih bitnih sastavnica, a riječ je o crkvenosti obitelji. Govoriti o crkvenosti obitelji, tj. o crkvenoj dimenziji života te temeljne stanice društva i Crkve (usp. AA 11), nužno podrazumijeva ponajprije ukazati na neke aspekte značenja otajstva Crkve kao takve. U ovome se radu taj govor primarno oslanja na učenje Drugoga vatikanskog koncila o Crkvi i o obitelji, kao i na znanstveni doprinos domaćih teologa, među kojima se izdvaja Anton Tamarut, koji je dao značajan doprinos promišljanju o teologiji obitelji u suvremenoj hrvatskoj teologiji.[9] Na temelju naznačenih uvida, poticaja i nadahnuća, kao i na temelju nekih drugih teoloških prinosa iz novijega vremena, teološki

---

[7] Usp. FRANJO, *Amoris laetitia – Radost ljubavi. Posinodalna apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima i đakonima, posvećenim osobama, kršćanskim supruzima i svim vjernicima laicima o ljubavi u obitelji*, Zagreb, 2016., br. 87 (dalje: AL).

[8] Navedeno prema: Anton TAMARUT, *Kako je lijepo moći vjerovati*, 165.

[9] Pritom se u prvom redu misli na njegova djela: *Obiteljsko lice Crkve*, Zagreb, 2013., te *Dom ljubavi i kršćanske radosti. Teologija i duhovnost braka i obitelji*, Zagreb, 2016., ali i na neka druga. Tamarut se u svojim djelima više puta dotiče i teme obitelji pod prizmom 'kućne Crkve'. Tako u jednom radu, ukazujući na stvarnost kršćanske obitelji kao slike 'unutartrojstvenog' zajedništva, ističe: »S toga strogoga teološkog motrišta obitelj se s jedne strane hrani i obnavlja Božjim „unutartrinitarnim zajedništvom", a s druge strane ona svojim obiteljskim životom i ponašanjem odražava to isto „unutartrinitarno zajedništvo". Ona u tom pogledu, kao „Crkva u malom" ima strogo teološko poslanje, da bude svojevrsni sakrament, znak i sredstvo „najprisnijeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijelog ljudskog roda" (LG 1). Tu se zapravo njezina narav i poslanje dodiruje i prožima s naravi i poslanjem Crkve. Obitelj dobiva svoju važnu i značajnu eklezijalnu dimenziju. Kako što je prema koncilskom nauku Crkva ikona Presvetog Trojstva, „puk, okupljen polazeći od jedinstva Oca i Sina i Duha Svetoga" (LG 4), slično tomu je i obitelj ikona u malome, ili ikona u ikoni. Drugi vatikanski koncil, pozivajući se na kršćansku starinu, posebno na Ivana Zlatoustoga, obitelj je označio domaćom (kućnom) Crkvom (usp. LG 11). Kasnije se tim izrazom koristio Pavao VI., a još češće Ivan Pavao II., posebno u apostolskoj pobudnici *Familiaris consortio*, a upotrijebljen je također i na Trećoj izvanrednoj biskupskoj sinodi, na kojoj se raspravljalo o pastoralnim izazovima vezanima uz obitelj u kontekstu evangelizacije. U *Relatio Synodi* istaknuto je kako u obitelji – domaćoj Crkvi – „sazrijeva prvo crkveno iskustvo zajedništva među osobama, u kojoj se, po milosti, zrcali otajstvo Presvetoga Trojstva", u: Anton TAMARUT, Suvremena teologija braka i obitelji, u: *Bogoslovska smotra*, 85 (2015.) 3, 695-696.

govor o obitelji ovdje se, dakle, usmjeruje ne na sve, već na neke bitne aspekte koje obitelj kao 'kućna Crkva' podrazumijeva, osobito imajući u vidu njihovu teološko-pastoralnu i egzistencijalnu protežnost kako na sam pastoral tako i na društveno-kulturnu sredinu u koju je obitelj kao takva uronjena.

1. Na temeljima otajstva zajedništva Crkve

Kao što je uočljivo, izraz 'kućna Crkva' primarno izriče crkvenu oznaku kršćanske obitelji, tj. njezinu crkvenost. Ta oznaka obitelji duboko je ukorijenjena u otajstvenosti Crkve kao takve. Bilo bi necjelovito govoriti o temi crkvenosti obitelji bez ukazivanja na neke bitne dimenzije otajstvenosti Crkve kao one koju se može kao takvu promatrati velikom obitelji života vjere i napredovanja na putu spasenja, tj. zajednicom čije bi unutarnje relacije trebale bitno biti obilježene obiteljskih duhom. U tom se kontekstu upravo stvarnost obitelji kao 'kućne Crkve' može prepoznati kao onu koja jasno odražava istinsku crkvenu poveznicu obitelji s Crkvom, ali i značenje jedne za drugu i to u svim važnim dimenzijama života i poslanja.[10]

Otajstvo Crkve može se pokušati izreći mnogim slikama i usporedbama. Ako se misaono uroni u novozavjetne tekstove, dobit će se prilično jasan prikaz usporedbi koje opisuju misterij Crkve. Na temelju njih Drugi vatikanski koncil u svojim tekstovima prikazuje otajstvenu dimenziju Crkve. U toj logici izdvaja se nekoliko slika koje dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium* naziva pralikovima Crkve (usp. LG 6). Crkva je „ovčinjak" čija su vrata Krist (usp. Iv 10,1-10), no istodobno je i „stado" čiji je pastir Krist, koji život polaže za ovce (usp. Iv 10,11). Sveti Pavao u Prvoj poslanici Korinćanima Crkvu uspoređuje s „njivom" (usp. 1 Kor

[10] U tome smislu, nakon što je detaljno progovorio o teološkim dimenzijama shvaćanja obitelji, Tamarut ističe: »Osim što proistječu iz jednoga i istoga izvora i dijele istu sakramentalnu narav, obitelj i Crkva se međusobno podupiru i prate u zajedničkom evangelizacijskom i misijskom poslanju… Dok s jedne strane obitelj treba imati crkveno lice, s druge strane Crkva upravo zahvaljujući obitelji, treba sve više poprimati obiteljsko lice. Kršćanska obitelj je pozvana da svijetu koji trpi od hladnoće i neiskrenosti u međusobnim odnosima, od raznih ucjena i proračunatosti, od ravnodušnosti i raznovrsnih otuđenja pruži nadu te pomogne samoj Crkvi da u što većoj mjeri ostvari svoju pravu, obiteljsku narav, da bude zajednica prijatelja u kojoj se izlazi iz anonimnosti i bezličnosti života, u kojoj do izražaja dolazi osobnost, važnost i značenje svake osobe, dragocjenost svakog dara, gdje se nitko ne mora pretvarati ili umišljati, gdje se može živjeti iskreno, gdje smijemo biti i slabi, gdje možemo tražiti oproštenje i računati na pomoć u nemoćima duha i tijela te podršku u radosti i nadi. Crkveno lice obitelji i obiteljsko lice Crkve u uzajamnom su i prožimajućem odnosu«, *Isto*, 696-697.

3,9), a u Prvoj poslanici Timoteju o njoj govori kao o „kući Božjoj" (usp. 1 Tim 3,15). Tijekom povijesti mnogi su propovjednici i duhovnici crpili nadahnuće iz prepoznatljive i živopisne usporedbe Crkve s nebeskim vinogradom (usp. Mt 21,33-43). Poslanica Galaćanima Crkvu prisno oslovljava „našom majkom" (usp. Gal 4,26); pisac Prve Petrove poslanice naziva ju „svetim hramom" (usp. 1 Pt 2,5), dok ju sveti Ivan u Otkrivenju zove „nebeskim Jeruzalemom" (usp. Otk 12,17) i prispodobljuje ju „čistoj zaručnici čistog Jaganjca" (usp. Otk 19,7) (usp. LG 6).

Uz preuzimanje izdvojenih novozavjetnih naglasaka treba uočiti da Drugi vatikanski koncil Crkvu sagledava polazeći i od njezine sakramentalne naravi. Nju se stoga bitno vidi kao 'sveopći sakrament spasenja', koji očituje i ujedno ostvaruje misterij Božje ljubavi prema čovjeku,[11] te »sakrament odnosno znak i sredstvo najprisnijeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda« (LG 1). Konstitucija *Lumen gentium* posreduje i misao o Crkvi kao općem sakramentu spasenja po kojem Krist snagom Duha Svetoga nakon svoga uskrsnuća do danas djeluje u svijetu (usp. LG 48). Također, koncilski opis Crkve kao mističnog tijela Isusa Krista daje razabrati mnogo o njezinu utemeljenju, određenju i konačnom usmjerenju (usp. LG 78). Perspektiva promišljanja o Božjoj objavi Crkvu osvjetljuje kao službenicu Riječi, a upravo u tome smislu, imajući ujedno pred očima objektivnu danost Crkve, Bonaventura Duda piše: „Crkva je dakle prvenstveno učenica Božje riječi i tek susljedno učiteljica."[12]

Kao što je uočljivo, Drugi vatikanski koncil jasno ističe simboliku 'kuće,' tj. doma u označavanju obiteljske dimenzije Crkve (usp. LG 6). To se skladno naslanja na novozavjetnu sliku Kristove zajednice, koja u prvom kršćanskom razdoblju živi gotovo ukupnu dinamiku crkvenosti upravo u kućnom, tj. obiteljskom ozračju, a upravo to odražava i Isusovu nakanu održavanja obiteljskog ozračja u zajednici njegovih učenika.[13] Spasonosna i eshatološka dimenzija naravi Crkve od početka su dakle jasno predočene kroz njezinu, s jedne strane, vrlo praktičnu opstojnost: po svojoj zemaljskoj pojavnosti je zamjetljiva; a s druge strane kroz njezinu duhovnu opstojnost: po božanskom ustanovljenju i vodstvu duhovna (usp. LG 8, GS 40). Crkveni oci o Crkvi govore u smislu naslova koji odražavaju njezinu ulogu u ljudskoj povijesti: „znak sveopćeg bratstva

[11] Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Gaudium et spes - Radost i nada. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu (7. XII. 1965.), br. 45, u: *Dokumenti*, Zagreb, [7]2008. (dalje: GS).

[12] Bonaventura DUDA, *Koncilske teme*, Zagreb, 1992., 140.

[13] Više o tome vidi u: Anton TAMARUT, *Obiteljsko lice Crkve*, 28-30.

ljudi", „službenica mira" i dr.[14] Svi ti izričaji kojima se pokušava priopćiti određen vid pojavnosti Crkve vrijedne su odrednice koje streme i upućivanju na istinu da je Crkva prije svega zajednica Božjeg naroda koji je »skupljen u jedinstvu Oca, Sina i Duha Svetoga« (LG 4). Svi ti izrazi k tomu dodatno, svaki na svoj način, osvjetljuju nešto od otajstvenosti Crkve, a upravo je to ključno za razumijevanje bitnih čimbenika njezina života i poslanja, među kojima se izdvaja upravo obitelj.

2. Određujuće zajedništvo

Budući da je termin 'kućna Crkva', kao što će još moći biti uočeno, jedan među različitim teološkim izrazima kojima se pokušava približiti otajstvo obitelji, treba istaknuti činjenicu da je on primarno vezan za stvarnost obiteljskog zajedništva koje nastaje na temelju sakramenta ženidbe, a koje stremi punom obiteljskom životu muža i žene, što se proteže na potomstvo, ali i na neke druge sastavnice.[15] Taj termin zato dobro odražava, s jedne strane, ukorijenjenost obitelji u sakramentalnoj stvarnosti Crkve, a s druge strane, njezino udio u crkvenom proročkom, svećeničkom i kraljevskom poslanju.[16] Stoga je primarno važno uočiti ukorijenjenost obitelji u samom zajedništvu Crkve jer je ta poveznica ključna za teološko razumijevanje obitelji i njezine uloge u Crkvi i društvu.

U tom se smislu na temelju izrečenog ponajprije može uočiti da Drugi vatikanski koncil i teologija koja se razvija u postkoncilskom misaonom ambijentu u središte refleksije o Crkvi postavljaju upravo *communio – zajedništvo* kao određujuću stvarnost koja nadilazi antropološko-sociološke okvire. Tu se istinu može osvijetliti pomoću razmišljanja brojnih autora. Tako Ratzinger, sažimajući misaone elemente promišljanja o zajedništvu na temelju pneumatologije i duhovnosti kod sv. Augustina, u naznačenom pogledu o zajedništvu ističe: »Definicija Duha kao *communio*, kako Augustin shvaća riječ 'Duh Sveti', za njega ima – kako će se potvrditi na drugim imenima Duha Svetoga – dubok ekleziološki smisao te pneumatologiju otvara ekleziologiji, odnosno obrnuto, ekleziologiju povezuje s teologijom: postati kršćanin znači postati *communio* i tako unići u bivstveni način Duha Svetoga. A to se opet može dogoditi samo po Duhu Svetome,

[14] Kao što je naznačeno u: GS, br. 92 i u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, Unitatis redintegratio - Obnova jedinstva. Dekret o ekumenizmu (21. XI. 1964.), br. 2, u: *Dokumenti*, Zagreb, [7]2008.

[15] Usp. Anton TAMARUT, *Da bismo imali udjela s Kristom. Izabrane teme iz sakramentalne teologije*, Zagreb, 2009., 210-211.

[16] Usp. Anton TAMARUT, *Razlozi za radost i nadu*, Zagreb, 2011., 160-162.

koji je snaga komunikacije, njezin posrednik i omogućitelj.«[17] Ovakvi naglasci jasno daju do znanja da katolička ekelziologija postkoncilskog vremena kao takva zajedništvo izdvaja kao stvarnost ključnu za razumijevanje Crkve. Anton Tamarut ističe da se upravo obiteljsku označnicu Crkve može i treba uočiti kao važnu za razumijevanje njezina zajedništva, ali i za razumijevanje naravi i uloge same obitelji, a s time i zajedništva unutar nje, koje je s crkvenim zajedništvom kao takvim neraskidivo povezano.[18]

Prevodeći latinsku riječ *communio*, kojom se govoreći o Crkvi često služe koncilski oci, Bonaventura Duda koristi hrvatske riječi *zajedništvo*, *zajedničarenje* i *druženje*, od kojih je posljednja osobito zanimljiva jer ukazuje na otvorenost i usmjerenost prema drugom čovjeku, u čemu se prepoznaje bit ljubavi. Duda svoj pojmovnik dopunja razlažući grčku riječ *koinonia*, koja se u različitim izvedenicama u novozavjetnim tekstovima susreće četrdeset i pet puta. Pojam *koinonia* izražava međusoban suodnos zajedništva i sudioništva osoba u jednoj spasonosnoj stvarnosti koja im postaje zajednička upravo kroz to sudioništvo.[19] Utjelovljenje Sina Božjega, ostvareno po djelovanju Duha Svetoga, te njegova djelujuća prepoznatljivost u liku čovjeka Isusu iz Nazareta upućuje na savršeno zajedništvo temeljeno na neuvjetovanoj, životvornoj ljubavi. Kristov objaviteljski „ja", koji je vezan za stvarnost trojstvene relacije i u kojem se ogleda prava slika zajedništva Boga i čovjeka, upućuje i na narav zajedništva zajednice kojoj daje početke. Crkveno zajedništvo djelo je Duha Svetoga, a njegov izvor i ishod nalazi se u perihorezi Oca, Sina i Duha Svetoga.[20]

Čovjek kao takav pozvan je na stvarnost naznačenog zajedništva. Po uzoru na ostvarenu Kristovu ljubav, a iznutra potaknut i izazvan blagim poticajem Duha, čovjek se kao takav može osloboditi 'ljušture' usredotočenosti na samoga sebe i otvoriti se drugima i Drugomu. Stoga je za ukupno ostvarenje čovjeka nužno ustrajati na važnosti zajedništva. No, 'biti dijelom Crkve' treba biti shvaćeno u strukturalnoj teološko-antropološkoj određenosti s neponovljivosti i jedinstvenosti svake ljudske osobe. »Biti „član" Crkve nimalo ne umanjuje činjenicu da je svaki kršćanin „jedin-

[17] Joseph RATZINGER, *Zajedništvo u Crkvi*, Split, 2006., 38.

[18] Govoreći o obiteljskom životu Crkve autor ističe: »…Crkva je uvijek i svugdje jedna Kristova obitelj u kojoj zajedno žive, Gospodinovu smrt naviještaju, njegovo uskrsnuće slave i njegov slavni dolazak iščekuju jedni i drugi, slični i različiti: odrasli žive i slave s djecom, mladi sa starijima, zdravi s bolesnima, bogati sa siromašnima, učeni s neukima, spretni s manje snalažljivima. Takvo zajedništvo posebno dolazi do izražaja na euharistiji – središnjem slavlju Crkve…«, Anton TAMARUT, *Obiteljsko lice Crkve*, 33.

[19] Usp. Bonaventura DUDA, Koncilska obnova Crkve, u: *Crkva u svijetu*, 21 (1986.) 2, 121.

[20] Usp. Joseph RATZINGER, *Zajedništvo u Crkvi*, 159-162.

stveno i neponovljivo biće", nego upravo jamči i promiče dublji smisao te jedinstvenosti i neponovljivosti, kao izvor različitosti i bogatstva za cijelu Crkvu. U tom smislu Bog u Isusu Kristu poziva svakoga njegovim nezamjenjivim imenom… Tako svatko u svojoj jedinstvenosti i neponovljivosti, svojim bićem i djelovanjem, stavlja se u službu rasta crkvenoga zajedništva, kao što uostalom pojedinačno prima i usvaja zajedničko bogatstvo cijele Crkve.«[21] Uz ovakvo promišljanje o odnosu osobe i zajedništva, papa Ivan Pavao II. u apostolskom pismu *Novo millennio ineunte* kaže kako zajedništvo »utjelovljuje i očituje samu bit otajstva Crkve«[22].

Razumije li se zajedništvo kao značajnu odrednicu života Crkve koja oponaša odnose unutar Presvetog Trojstva, znat će se prepoznati istu stvarnost kao vrijednost, ali će se onda bolje znati i konkretno zauzimati oko obnove lomljivih odnosa među ljudskim čimbenicima zajedništva.[23] Podržavanje zajedništva trebao bi uvijek biti važan zadatak na razini sveopće Crkve jer će zajedništvo intenzivnije živjeti tek po njegovanoj 'interkomuniji' u Crkvama i među Crkvama.[24] Sažimajući istaknute misli o elementima značenja zajedništva Crkve, mogu se preuzeti riječi Carmela Dotola, koji u tome smislu ističe: »Crkva je pozvana biti mrežom istinskih interpersonalnih odnosa, jer je ondje, gdje se to ne događa, autentično postojanje Crkve doista u pitanju. Taj se jedinstveni paradoks krije u etimološkom značenju riječi *ekklesia*; njezini su počeci obilježeni iskustvom *malih kućnih Crkava*, čija je vitalnost bila određena dubokim osjećajem pripadnosti, familijarnosti, bliskosti.«[25]

3. Kućna Crkva – neke povijesne i aktualne poveznice

Različiti elementi zajedništva Crkve na najkonkretniji se način počinju doživljavati i ostvarivati upravo polazeći od zajedništva obitelji. Ona je

---

[21] IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – Vjernici laici. Apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu* (30. XII. 1988.), Zagreb, 1997., br. 28 (dalje: CL).

[22] IVAN PAVAO II., *Novo millennio ineunte – Ulaskom u novo tisućljeće. Apostolsko pismo episkopatu, kleru i vjernicima laicima na završetku Velikoga jubileja godine 2000* (6. I. 2001.), Zagreb, 2001., br. 42.

[23] Alojzije Čondić u tome smislu ističe: »Reći da je Crkva zajednica znači spojiti unutarnje čimbenike, koji je ustrojavaju, i njezinu vidljivu označnicu. Zajednica je, osim u otajstvenomu i ontološkomu smislu, shvaćena i u organskomu smislu, u vidu sudjelovanja i suodgovornosti. Radi zajedničkoga ostvarenja crkvenoga poslanja svih njezinih članova i odnosa u mjesnoj i općoj Crkvi, zajednica se čini kao crkveni uzorak,« Alojzije ČONDIĆ, Pastoral crkvenih pokreta u pastoralu župne zajednice, u: *Bogoslovska smotra*, 78 (2008.) 2, 434-435.

[24] Bonaventura DUDA, *Koncilske teme*, 169.

[25] Carmelo DOTOLO, *Moguće kršćanstvo. Između postmoderniteta i religioznog traganja*, Zagreb, 2011., 238.

onaj konkretan životni ambijent kroz koji, osobito u djetinjstvu i mladoj dobi, u život osobe, između ostalih, snažno prosijavaju i silnice stvarnosti Crkve. Izraz 'kućna Crkva' stoga upućuju na činjenicu da bi životna praksa kršćanskih obitelji trebala zrcaliti život Crkve, tj. biti značenjski važna za njezino unaprjeđenje. Danas se u tome ponajviše očituje aktualnost obitelji, ili bi se barem trebala očitovati. To jasno upućuje i na istinu da se ljepota same Crkve kao Božje obitelji na najbolji način očituje upravo u njezinoj obiteljskoj označnici, koja na najbolji način sabire različitosti zajednice i očituje ih u liturgijskom slavlju, a ponajviše u euharistiji.[26]

Koliko bi praksa obiteljskog ozračja i obiteljskog života trebala biti važna za Crkvu, možda najbolje naznačuju neke povijesne činjenice iz samog crkvenog života. Naime, misao o obitelji kao 'kućnoj Crkvi' ovdje u prvom redu može i treba podsjetiti na činjenicu da je riječ o životnom prostoru u kojem su se na početcima Crkve odvijala prava, najčešće skrovita euharistijska slavlja. To upućuje na značenje malih obiteljskih vjerničkih zajednica od kojih je prva Crkva bila satkana. Sve nijanse te složenice možda bi bile razvidnije kada bi riječ „kuća" u ovom kontekstu bila zamijenjena riječju „dom." Riječ „kuća" priziva ideju prostora, građevine, stambenog objekta, koji ne mora nužno imati značajke koje čine dom. Riječ 'dom' u misaono-umjetničkom svijetu poprima sasvim posebne i izuzetno duboke egzistencijalne nijanse koji i u teološkom kontekstu mogu pomoći u razlučivanju istinskog značenja pojma.[27] Kućom se, dakle, u hrvatskoj širokoj jezičnoj uporabi prvotno misli na objekt koji omogućuje stvaranje doma. Građevnu strukturu kuće mogu oštetiti ili posve uništiti mnogi izvanjski čimbenici – vremenske nepogode, ratovi, zub vremena, no dom koji je u njoj nastao može i dalje živjeti. Riječima „dom, domaće, domovina" zahvaća se izvan kategorije zemne opstojnosti s namjerom posredovanja osjećaja topline, sigurnosti, nježnosti, privrženosti ili postojanosti. Slijedom ovog razmišljanja, može se uočiti da tomu posebno odgovara izričaj „obitelj – domaće svetište Crkve", koji se susreće u hrvatskom prijevodu koncilskog dokumenta *Apostolicam actuostitatem* (br. 11).

Kao što je uočeno, misaono podrijetlo obaju prijevoda latinskog izričaja, *domesticum sanctuarium Ecclesiae* – domaće svetište Crkve, kao i *Ecclesia domestica* – kućna Crkva, pronalazi se u novozavjetnim tekstovima. Dovršavajući poslanice zajednicama o čijem opstanku i duhovnom

[26] Usp. Anton TAMARUT, *Obiteljsko lice Crkve*, 33.

[27] Dovoljno je u tome smislu navesti samo par stihova poznatog hrvatskog pjesnika kako bi se uočilo dubinu značenja riječi 'dom': »Te kad mi jednom s dušom po svemiru se krene, Zaorit ću ko grom: O, gledajte ju divnu, vi zvijezde udivljene, To moj je, moj je dom!«, Silvije Strahimir KRANJČEVIĆ, *Izabrana djela*, Zagreb, 1996., 226.

napretku skrbi, sveti Pavao pozdravlja Crkvu koja se okuplja u kućama braće koje spominje poimence. Zaključujući Poslanicu Kološanima, piše: »Pozdravite braću u Laodiceji, i Nimfu i Crkvu u njezinoj kući« (Kol 4,15). Bračni par Prisku i Akvilu i Crkvu okupljenu u njihovu domu Pavao spominje s osobitom toplinom u poslanicama upućenima zajednicama u Rimu i u Korintu: »Pozdravite Prisku i Akvilu, suradnike moje u Kristu Isusu. Oni su za moj život podmetnuli svoj vrat; zahvaljujem im ne samo ja nego i sve Crkve pogana. Pozdravite i Crkvu u njihovoj kući« (Rim 16,3-5). U Prvoj poslanici Korinćanima ističe: »Pozdravljaju vas Crkve azijske. Pozdravljaju vas mnogo u Gospodinu Akvila i Priska zajedno s Crkvom u njihovu domu« (1 Kor 16,19). Prema novozavjetnim tekstovima razaznaje se da su Akvila i Priska, prijatelji i bliski suradnici svetog Pavla, odigrali vrlo važnu ulogu u rađanju mlade Crkve. Djela apostolska govore kako su upravo njih dvoje uveli netom obraćenog Savla dublje u nauk i otajstvo kršćanske vjere (usp. Dj 18,26). Papa Benedikt XVI. u tome pogledu vjernicima okupljenima na audijenciji 7. veljače 2007. godine tumači važnu ulogu koju su izrađivač šatora Akvila i njegova supruga Priska imali u sazivu prve Crkve. Akvila i Priska domaćini su prvoj zajednici malobrojnih Kristovih učenika koji su se nakon Kristove smrti i nemilih događaja koji su za njegove učenike uslijedili sabirali u skrovitosti kako bi slušali Božju riječ i slavili euharistiju.[28] Posvemašnjim pristajanjem uz Kristovo mesijansko obećanje, iz kojeg se rađa otvorenost poticaju Duha Svetoga, taj bračni par omogućuje okupljanje koje se grčkim jezikom naziva *ekklesia*, latinskim *ecclesia*, a hrvatski izričaj za taj sabor vjernika je *Crkva*, slavenska izvedenica grčkog izvornika *kyiriake* u značenju 'ona koja pripada Gospodinu, Gospodinova'.[29]

Implicirajući važnost koju obiteljske zajednice imaju u Crkvi, papa Benedikt XVI. ustvrdio je da se stvarnost prve Crkve rađa u obiteljskom okružju vjernika laika koji su pokazali spremnost otvoriti vrata svoga doma Kristu i njegovoj Zaručnici. Poznavanje Svetoga pisma i razumijevanje konteksta u kojem Pavlove poslanice nastaju papu Benedikta vode uvjerenju kako pisac Poslanice Efežanima, uspoređujući bračno zajedništvo s odnosom Krista i Crkve, na umu ima upravo brak Akvile i Priske.[30]

---

[28] Usp. Kateheza pape Benedikta XVI. na općoj audijenciji u srijedu 7. veljače 2007., na: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2007/documents/hf_ben-xvi_aud_20070207.html (29. IV. 2017.).

[29] Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994., br. 751.

[30] Priska je ponegdje nazvana Priskom, dok je druga mjesta spominju kao Priscilu. Premda se hrvatski prijevod tekstova službenih vatikanskih mrežnih stranica odlučuju za inačicu imena Priscila, radi ujednačenosti s biblijskim tekstovima na koje se referiramo, ovdje smo odabrali izvedenicu Priska.

Čineći daljnji korak u interpretaciji teološke misli obilježene sv. Pavlom, papa Benedikt XVI. naznačio je da se upravo prema toj misli ustrojstvo cjelokupne crkvene zajednice neizravno oblikuje prema životu obiteljske zajednice. Crkva časti Akvilu i Prisku kao model bračnog života koji je odgovorno predan služenju čitavoj kršćanskoj zajednici. Potkrepljujući još jednom tezu o sličnosti obitelji i Crkve, papa Benedikt je spomenutu audijenciju zaključio upravo mišlju o Crkvi koja je u svojoj biti upravo Božja obitelj.[31]

Na temelju povijesnih poveznica postaje jasnije u kolikoj mjeri izraz 'kućna Crkva' govori o povezanosti kršćanske obitelji i crkvene zajednice – povezanosti koja je strukturalna i nenadoknadiva. Može ju se opisati na različite načine, a može se krenuti od istine da biti s drugima u ozračju neuvjetovane ljubavi, biti prisutan za drugoga, hrliti konačnom cilju uz pomoć i potporu drugoga trebalo bi se na jednak način iskusiti u Crkvi kao i u obitelji. Stoga se jedan od prvih izričaja sličnosti Crkve i obitelji nalazi u težnji za ostvarenjem prisnog zajedništva među osobama koje joj pripadaju. Kao što je istaknuto, Crkva je po svojoj naravi misterij zajedništva koje se živi na različite načine, a obitelj je eminentno mjesto na kojem se to zajedništvo uči, razvija i živi. Slijedeći pravce teološke misli Drugoga vatikanskog koncila, može se ponoviti da je Crkva kao takva »kuća Božja u kojoj prebiva njegova obitelj« (LG 6), a na tragu toga postaje dodatno shvatljivom činjenica postojanja kršćanske obitelji kao 'domaćeg svetišta Crkve' (AA 11).

Aktualnost obitelji za Crkvu očituje se prije svega u spoznaji njezina značenja za život i djelovanje crkvene zajednice, kao i Crkve za obitelj. Stoga bi primarni cilj pastorala braka i obitelji danas trebao biti upravo afirmiranje činjenice dobrobiti obitelji za Crkvu i Crkve za obitelj. Papa Franjo upravo u tom kontekstu evocira značenje izraza 'kućna Crkva'.[32] To s jedne strane znači da je za Crkvu samu danas među najvažnijim čimbenicima obnove i napretka upravo skladan i dobar život i djelovanje kršćanskih obitelji. S druge strane to upućuje na činjenicu da su crkveni elementi obilježja života među najvažnijim čimbenicima obnove i napretka same obitelji.

---

[31] Usp. Kateheza pape Benedikta XVI. na općoj audijenciji u srijedu 7. veljače 2007., na: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/hr/audiences/2007/documents/hf_ben-xvi_aud_20070207.html (29. IV. 2017.).

[32] AL, br. 87: »Crkva je obitelj obiteljî, neprestano obogaćivanje životom svih kućnih Crkava. Stoga „sakramentom ženidbe svaka obitelj u svakom pogledu postaje dobro za Crkvu. Iz toga očišta nema dvojbe ni to da je, za današnjicu Crkve, razmatranje uzajamnosti između obitelji i Crkve dragocjen dar, jer Crkva je dobro za obitelj, a obitelj za Crkvu. Čuvanje toga Gospodinova sakramentalnog dara nije zadaća samo jedne obitelji nego cijele kršćanske zajednice.“«

Vezano za to, treba istaknuti i jedan vrlo aktualan teološki, ali i pastoralni element. Naime, treba naglasiti da je nazivanje obitelji 'kućnom Crkvom' očito teološki otvorenog karaktera, tj. taj naziv upućuje na obitelj životno povezanu *s* i uvijek upućenu *na* Crkvu u punom smislu, a ne na pokušaj izdvajanja obitelji iz konteksta Crkve, što se praktično prečesto uočava u životima tolikih obitelji. Naime, obitelj se teološki može nazvati 'kućnom Crkvom' jer je kao takva, iako egzistencijalno važna za Crkvu, ipak samo dio šire zajednice Crkve u punom smislu riječi. Upravo u tom kontekstu obitelj ostvaruje svoj udio u trima dimenzijama poslanja Crkve, tj. u naviještanju, slavljenju i služenju.[33] Na temelju toga može se razumjeti činjenica da se mnogi prije spomenuti elementi sakramentalne, ali i evangelizacijske i katehetske, kao i oni drugih oblika crkvene prakse danas, ne mogu u cijelosti slaviti ni ostvarivati u samoj obitelji, već u crkvenoj, a osobito u župnoj zajednici. Iako se neki spomenuti elementi prakse kao što su molitva, katehetska pouka i ponekad određeni sakramenti mogu i trebaju aktualizirati u obiteljskom domu, za mnoge druge redovito je ozračje aktualizacije ipak kontekst crkvene zajednice u punom smislu riječi. Ovi uvidi svakako ne umanjuju crkveno značenje obitelj, već ga upravo potvrđuju, postavljajući ga u njemu svojstven egzistencijalni okvir polazeći od kojega se i može razumjeti puno značenje obitelji u misteriju Crkve.

3.1. Neki aktualni izričaji odgovornosti obitelji u Crkvi i društvu

Temeljem iznesenih uvida može se istaknuti više aktualnih izričaja odgovornosti obitelji kao 'kućne Crkve' u pogledu djelovanja i u Crkvi u društvu. Sljedeće izričaje treba isticati osobito danas jer je suvremeni društveno-kulturni, ali i pastoralni kontekst, obilježen brojnim manjkavostima, a prečesto i otvorenim zanemarivanjem i zamiranjem uloge kršćanske obitelji i u odnosu na Crkvu, a još više u odnosu na kršćansko i obiteljsko svjedočanstvo u društvu. Ovdje se polazi od uvjerenja da sadržaj pojma 'kućna Crkva' može itekako puno ponuditi u smislu obnovljenog vrednovanja obitelji u naznačenom smislu.

Bitan aktualni izričaj odgovornosti obitelji danas svakako je ponajprije njezina egzistencijalna i što kvalitetnija veza s crkvenom zajednicom, pri čemu se u prvom redu misli na župnu zajednicu. Obitelj upravo iz ambijenta 'kuće Crkve' ili doma bitno povezanog s Crkvom, tj. prožetog Crkvom, odražava vlastitu određenost crkvenim oznakama koje može istinski živjeti samo u povezanosti s konkretnom crkvenom zajednicom.

[33] Usp. Anton TAMARUT, *Kako je lijepo moći vjerovati*, 164-165.

Koliko je obitelj više i kvalitetnije povezana s konkretnom crkvenom zajednicom, toliko će moći primiti i usvojiti više upravo crkvenih impulsa za vlastiti život i angažman u vjeri. Upravo je životna i cjelovita povezanost s vlastitom župnom zajednicom danas jedan od najvećih izazova za život kršćanskih obitelji, i to do te mjere da se za većinu onih supružnika koji su sklopili ženidbu u Crkvi može ustvrditi da zapravo ne ostvaruju tu povezanost, ili je barem ne ostvaruju u pravoj mjeri. To je dodatni razlog za isticanje crkvenih, a osobito sakramentalnih poveznica sa životom župe, pri čemu se ističe ona euharistijska, ali i molitveno-duhovna na široj razini, kao i poveznica slušanja i razumijevanja Božje riječi.[34] To osobito označuje upućenost obitelji na sakramentalni kontekst života konkretne Crkve, za koji su vezane i sve druge bitne sastavnice crkvenosti koje je obitelj pozvana prihvatiti i živjeti u strukturalnoj povezanosti s tim kontekstom. Upravo je to, dakle, onaj izričaj odgovornosti koji većina kršćanskih obitelji danas treba aktualizirati daleko snažnije i daleko jasnije. Naime, tek s dobro ostvarenom povezanošću na tim razinama moguće je očekivati i dobar angažman obitelji za dobro vlastite župne zajednice. Zato bi kršćanske obitelji danas trebale ustrajati ne samo na održavanju nego stalno zauzetijem življenju naznačenih dimenzija povezanosti sa župom.

Izraz 'kućna Crkva' upućuje i na činjenicu da obitelj svoje vlastito, tj. obiteljsko, a s time i crkveno poslanje živi autentično kao svojevrsna 'minijatura' Crkve. Po uzoru na Crkvu kao takvu kršćanska odgovornost obitelji u prvom se redu odnosi na njezin udio u poslanju širenja radosne vijesti spasenja. Prvi navještaj vjere i njezino katehetsko razlaganje tako su neizostavne sastavnice života obitelji. Crkvena odgovornost obitelji

[34] Anton TAMARUT, *Dom ljubavi i kršćanske radosti. Teologija i duhovnost braka i obitelji*, 85-86: »Krštenje je sakrament vjere po kojem se ulazi u Crkvu; ono je duhovna kupelj po kojoj se rađamo na novi život i postajemo članovi velike Božje obitelji. Crkva, naime „nije drugo nego 'Božja obitelj", naglašava Katekizam Katoličke Crkve. Po sakramentima kršćanske inicijacije ulazimo u svijet Božjih intimnih odnosa i njegovih nedokučivih mogućnosti. Ženidba je pak sakrament vjere po kojem se dvoje krštenika svojim uzajamnim i potpunim predanjem, sa svojom otvorenom i plodnom ljubavlju, utemeljenoj na Kristovoj ljubavi prema Crkvi, kao mala *domaća Crkva* ugrađuje u veliku i opću Crkvu. Kao što je s jedne strane opća Crkva u temelju kućne Crkve, jer se po sakramentima kršćanske inicijacije pokazuje kao majka koja rađa svoju djecu, osigurava im i pruža život milosti i zajedništva vjere, s druge strane opća Crkva raste i obnavlja se zahvaljujući u prvom redu plodnom i kvalitetnom životnom zajedništvu kućne Crkve. U obitelji – *kućnoj Crkvi* – kako je istaknuto i u *Relatio Synodi* – „sazrijeva prvo crkveno iskustvo zajedništva među osobama, u kojoj se, po milosti, zrcali otajstvo Presvetoga Trojstva." Dakle Crkva – pa i ona kućna – rađa se u sakramentima, „ali je obitelj kolijevka i mjesto rasta Crkve"; crkvenost se ostvaruje i raste u obitelji i po obitelji. Obitelj je *prvi i najvažniji put* Crkve, kako je to proročki naglasio sveti Ivan Pavao II.«

s time se primarno ostvaruje kroz aktualizaciju svojevrsne prve domaće katehetske škole vlastitih članova, od čega je neodvojiv kontekst molitvenog života obitelji, a s njime, kao što je uočeno, i duhovno-liturgijska poveznica sa župnom zajednicom. Aktualni izričaji života i djelovanja kršćanskih obitelji svakako bi trebali uključivati istinsku obnovu katehetske uloge obitelji u suvremenom kontekstu. Za većinu obitelji koje su sazdane na proslavljenom sakramentu ženidbe može se nažalost ustvrditi da upravo katehetska dimenzija života ne samo da nije aktualizirana na pravi način nego u tolikim slučajevima nije gotovo nikako aktualizirana. Štoviše, danas sve više jača odavno zapaženo nastojanje da se neki elementi katehetske uloge obitelji aktualiziraju samo na temelju katehetskog angažmana i očekivanja djece koja su u kontekstu župe ili škole usvojila određeno vjersko znanje koje potom pokušavaju posredovati roditeljima. U tome pogledu bi i zauzetost župnih zajednica u ponudi prikladnih modela kateheze s obiteljima trebala biti daleko dinamičnijom i kreativnijom, osobito imajući u vidu kompleksnost izazova koje današnji egzistencijalni kontekst stavlja i pred roditelje i pred djecu.[35]

Govor o obitelji kao 'kućnoj Crkvi' između ostalog aludira na Isusovu prispodobu o gradnji kuće, koju nam prenose evanđelisti Matej i Luka (usp. Mt 7,21.24-27; Lk 6,46-49). Prizorom temelja na kojima grade graditelji Isus se poslužio kako bi prenio drugu poruku svojim slušateljima, tj. poruku o gradnji života na temeljima Božje riječi. U svjetlu te poruke može se uočiti dublji smisao pitanja o tome na kojim i kakvim temeljima današnje kršćanske obitelji uistinu grade vlastite živote? Drugim riječima, stanje suvremene obitelj zapadnog kulturnoga kruga nameće pitanje gradi li današnji naraštaj svoje brakove i obitelji na temeljima od pijeska koje svaka životna bujica može poljuljati? Treba istaknuti da Crkva treba biti itekako pozorna na takva pitanja jer sam pastoral često odiše svojevrsnim manjkom osjećaja za stvarnost suvremenih obitelji, a samo zajednica uključena u realnu stvarnost života može istinski pastoralno pomoći i obiteljima i pojedincima.[36] Danas se doima da okosnicu obiteljskog života većinom tvori materijalna situiranost i stabilnost, ugodan ukupan životni standard, unutarnje zadovoljstvo bračnih partnera samima sobom, uspjesi njihova potomstva u školi, umjetnosti, sportu, i glazbi, te perspektiva dugotrajne mladosti, ljepote i zdravlja, koja će ih, navodno, pratiti do kraja njihova života. Takva podloga izgradnje obitelji nepostojana je a buduća perspektiva neizvjesna. Upravo stoga župna zajednica treba biti signifikativnim, tj. značenjskim ozračjem susreta s drukčijom vizijom

[35] Usp. Anton TAMARUT, *Kako je lijepo moći vjerovati*, 168-169.

[36] Usp. *Isto*, 175.

života utemeljenom na Kristu. U tome pogledu postaje jasno da situacija današnjih obitelji u nekom smislu reflektira i situaciju zauzetosti župa oko obitelji, a s time i poziv župnim zajednicama na drukčiji angažman.

Već su izneseni uvidi naznačili da se danas osobito aktualan izričaj odgovornosti 'kućne Crkve' tiče rađanja i odgajanja potomstva. Ta je dimenzija odgovornosti obitelji strukturalni i nezamjenjivi dio njezine ukupne odgovornosti. Donijeti novi život na svijet i usmjeriti ga prema samostalnom življenju najljepša je misija koju je Bog predao čovjeku. Biti otac i majka, a s time i biti roditelj, znači poštovati, prihvatiti i služiti novi život. Podizanje djece stoga predstavlja vlastitu odgovornost koja i prema zakonu prirode i prema nauku Crkve prvotno pripada bračnim drugovima (usp. FC 36). Ta odgovornost nipošto nije jednodimenzionalna; ona zapravo uključuje mnoge bitne izričaje koji potomstvu omogućuju što skladniji život i buduće sudjelovanje u istom poslanju. Kršćanski roditelji, kao što je dobro poznato, odgojnu odgovornost ostvaruju na temelju djelovanja protkanog istinama kršćanskog nauka, što predstavlja osnovu svim ostalim ostvarenjima, tj. dimenzijama uspjeha. Ipak, danas osobito treba naglasiti da se ta odgovornost ne smije shvaćati tek kao kruta obveza koju se može aktualizirati na bilo kakve načine. U nekim drugim povijesnim razdobljima toj se odgovornosti često prilazilo na niti previše diferencirane načine, a ponekad niti na primjerene načine. Napretkom kulturno-društvenog, ali i obiteljskog života, kao i pastoralnih pristupa u samoj skrbi za obitelj moglo se uočiti mnoge potrebne sastavnice drukčijih pristupa odgoju u obitelji. Jedan od ključnih uvida u tom pogledu tiče se činjenice važnosti kreiranja takvog obiteljskog ozračja koje će na temelju ljubavi i povjerenja omogućiti puni osobni i društveni razvitak djece (usp. GS 3). Tek tako formirana obitelj kao 'kućna Crkva' može postati istinskom odgojnom zajednicom. Vezano za to treba istaknuti da je kršćanska obitelj u naznačenom pogledu danas daleko više nego ranije pred posebnim pozivom očuvanja obiteljske stabilnosti i zajedništva kao bitnih elemenata koji omogućuju buđenje duha spremnosti na žrtvu za druge te otvorenosti i velikodušnosti kod svakog njezina člana. Upravo su to pozvane posebno svjedočiti kršćanske obitelji (usp. FC 21). Istinsko odgojno poslanje u odnosu prema djeci može se ostvarivati samo u obiteljskom ambijentu prožetom pravim zajedništvom i sigurnošću doma.

Istaknuta odgojna odgovornost kršćanskih roditelja u današnjem se kulturno-društvenom ambijentu pretače u poseban oblik svjedočanstva i pred drugim kršćanskim roditeljima, ali i pred onima koji ne dijele kršćansko uvjerenje. U tom se pogledu u ambijentima poput hrvatskoga, u kojem se većina roditelja poziva na kršćansko vjersko nasljeđe, odavno razvija trend prebacivanja odgojne odgovornosti na druge čimbenike.

Danas se takav trend u mnogim slučajevima radikalno ubrzava. Mnogi roditelji koji nemaju snažan stav protivljenja religioznom uplivu na formaciju svoje djece domenu vjerskog odgoja najčešće će dragovoljno prepustiti bakama i djedovima, školskom vjeronauku ili pak nekom drugom čimbeniku.[37] Na taj se način aktualizira prešutno previđanje činjenice da je cjelovit odgoj djece, koji uključuje i njihovo moralno i duhovno oblikovanje, među najvažnijim dužnostima kršćana koji žive u obiteljskim zajednicama. Drugi vatikanski koncil je među tolikim naglascima vezanim za ovo područje posebno istaknuo vezu roditeljskog odgoja vlastite djece i njihova prvotnog sudjelovanja u njihovu začeću i rađanju. Upravo na tom sazdana povlaštena odgojna uloga roditelja ne može se ni sa čim zamijeniti.[38] Roditelji su jedno drugome i djeci prvi svjedoci vjere (usp. AA 11). Primjer roditelja među prvim je poticajima i na molitvu i na druge bitne sastavnice kršćanskog života (usp. GS 48).

Kao što je već uočeno, među mnogim sastavnicama odgojne odgovornosti danas se osobito osjeća potreba osnaženja katehetskog, ali i duhovno-molitvenog poslanja obitelji u odnosu na djecu. Ipak, i neke druge sastavnice života trebale bi se skladno odražavati u ukupnoj brizi za potomstvo. Naime, roditeljsko je jedinstveno poslanje pa se i roditeljska odgovornost treba skladno pretakati na sve važne sastavnice života djece. U tome smislu dobro je istaknuti da je bitan izričaj odgovornosti obitelji i skrb za dostojne materijalne uvjete života. Naime, providjeti materijalnu podlogu koja će omogućiti neometano odrastanje potomstva nalazi se visoko na listi prioriteta većine roditeljima. Oni s pravom nastoje i oko poticanja intelektualnog razvoja i stjecanja raznih vještina koje će njihovoj djeci biti od koristi kroz život. Naravno žele da im djeca budu sretna i uspješna. Ipak, treba napomenuti da se uspjeh u suvremenom kontekstu ponekad pretvara i u svojevrstan idol tolikih današnjih ljudi koji upravo tu stvarnost, svedenu na čisto imanentne okvire, polako preuzimaju kao gotovo jedino mjerilo zauzimanja oko potomstva. Ta činjenica upućuje na istinu da je uspjeh višedimenzionalna kategorija. Drugim riječima, važno je ostvarivati uspjeh na različitim područjima života, ali u holističkom pristupu jedinstvenosti života, ne zaboravljajući njegovu duhovnu dimenziju. Članovi kršćanskih obitelji upravo u tome smislu mogu dati dobro svjedočanstvo vlastitoga života i pravog značenja njegovih materijalnih sastavnica.

---

[37] Usp. Ksenija RUKAVINA KOVAČEVIĆ, *Katolički vjeronauk u školi. Identitet i perspektive razvoja*, Zagreb, 2019., 282-283.

[38] Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gravissimum educationis. Deklaracija o kršćanskom odgoju* (28. X. 1965.), br. 3, u: *Dokumenti*, Zagreb, [7]2008.

To je tim važnije isticati danas jer je sada, a u budućnosti će to biti još više, kršćanska obitelj uronjena u kontekst društveno-profesionalne kompetitivnosti i brzine. U kovitlacu tako ubrzane svakodnevice i pohlepne ekonomske mašinerije, koja proždire vrijeme i snagu ljudi koji su primorani sudjelovati u bespoštednoj utrci za opstanak i napredak, nije nipošto jednostavno niti lako uhvatiti trenutke kvalitetno provedenog vremena s obitelji. Umor, stres i pritisak prekobrojnih obveza nadvijaju se nad obitelj i u trenutcima koji bi trebali biti posvećeni osnaživanju zajedništva. Slobodno vrijeme koje im preostaje nakon satova stranih jezika, glazbene škole i nekog sporta djeca radije provode pred različitim ekranima nego u produhovljenim razgovorima jedni s drugima. Roditelji su pak najčešće iscrpljeni dnevnim ritmom koji guta svaki atom energije, čemu pridonose profesionalni, financijski, zdravstveni i drugi izazovi. Vjerski odgoj u krilu obitelji stoga je prečesto prvi balast koji se žrtvuje u nastojanju racionalizacije vremena koje roditelji provode sa svojom djecom. Iako je nesumnjivo da roditelji svojem potomstvu u naslijeđe žele ostaviti ljepši i bolji svijet, ipak počesto se zaboravlja kako se takav svijet stvara već u okrilju obitelji odgojem za pravednost, socijalnu osjetljivost te moralnu i društvenu odgovornost. Povede li se riječ o duhovnoj formaciji djece, moralnom odgoju i implementiranju vjerskih praksi u obiteljsku svakodnevicu previše je katoličkih roditelja spremno zauzeti *laissez faire* pristup. Kršćanskim je obiteljima, a osobito roditeljima u tom smislu jedan od imperativa misije danas upravo osnaživanje odgojne dimenzije zalaganja u odnosu prema djeci, što će omogućiti očitovanje izričaja njihove međusobne vjernosti i podrške, ali i vjernosti milosti (usp. LG 41). Podrška Crkve u tom je pogledu ključna, ali podrška koja će biti obilježena osjećajem za konkretne situacije, prožeta prikladnim jezikom, a osobito spremnošću na slušanje i razumijevanje.[39]

3.2. Neki evangelizacijski naglasci djelovanja obitelji danas

Bitan izričaj odgovornosti obitelji u odnosu prema društvu i kulturi tiče se aktualizacije evangelizacijskih impulsa njezina djelovanja u različitim svjetovnim sastavnicama života.[40] Teološki uvidi o strukturalnim poveznicama crkvenosti i obitelji omogućuju produbljivanje značenja tih impulsa u aktualnom pastoralnom i društvenom kontekstu, a od njih ovdje se ističu neki danas uočljiviji. Ti se impulsi na skladan način pokla-

[39] Usp. Anton TAMARUT, *Kako je lijepo moći vjerovati*, 172-173.

[40] Usp. Anton TAMARUT, *Dom ljubavi i kršćanske radosti. Teologija i duhovnost braka i obitelji*, 91-110.

paju s elementima značenja obitelji kao 'kućne Crkve'. Štoviše, upravo bi ambijent 'kućne Crkve' trebao biti žarištem evangelizacijskih aktivnosti obitelji, osobito prema drugim obiteljima.

Od mnoštva teoloških uvida, značajnih za ovu temu, osobito vrijedi istaknuti onaj koji je Drugi vatikanski koncil snažno naglasio, a koji se tiče značenja uloge obitelji Božje djece u ukupnoj ljudskoj obitelji. Naime, Koncil ističe da se ukupno jedinstvo čovječanstva učvršćuje i upotpunjuje u Kristu i to jedinstvom njegove vjerničke obitelji (usp. GS 42). Budući da je ona u najvećoj mjeri sazdana od konkretnih obitelji, postaje jasnije koliko je zapravo široko značenje jedinstva i dobrobiti same obitelji u odnosu na Crkvu, ali i cijeli svijet. Tomu teološkom naglasku dobro je pridodati i onaj po kojem je zapravo obitelj svojevrsna škola istinske, tj. bogatije čovječnosti (usp. GS 52). Na taj je način jasno istaknuto značenje djelovanja obitelji prema društvu u smislu promicanja istinskih ljudskih i kršćanskih vrednota, a upravo je to vrlo aktualno područje angažmana obitelji danas. Iz toga svakako proizlazi poziv i crkvenoj, ali i društvenoj zajednici na istinsko i trajno vrednovanje obitelji i njezina poziva, jer upravo po tome i jedna i druga bivaju istinski i dubinski obogaćene i obnavljane. Uz istaknute naglaske može se dodati i mnoge druge, među kojima valja istaknuti onaj prema kojem se obiteljski poziv na specifičan način konkretizira upravo u evangelizacijskom smislu i to u onome što je obitelji najviše vlastito. Naime, iz konteksta 'kućne Crkve' članovi obitelji, a osobito roditelji koji su svoje poslanje ukorijenili u Kristu, bit će prvi navjestitelji poruke spasenja svojoj djeci, a svi zajedno će riječju i životnim primjerom evangelizirati obitelji s kojima dolaze u svakodnevnu interakciju kao i sredinu u kojoj žive (usp. GS 71). Na taj način poziv obitelji ne biva ostvarivan samo u privatnoj sferi intimnog bračnog i obiteljskog zajedništva. Obitelj vrijednostima koje njeguje oplemenjuje društvenu zajednicu iz čije životne sredine proistječe te istodobno čini ono što može kako bi u toj zajednici potaknula suradnju u zaštiti i promicanju vrednota koje sama živi.

Gornji uvidi jasno ukazuju na dva međusobno bitno povezana naglaska vezana za djelovanje obitelji danas. Prvi bi se mogao izreći kroz istinu da je obitelj pozvana djelovati u skladu s istinom da je ona, upravo kao 'kućna Crkva', pozvana u ovome svijetu biti svjetlo i znak jedinstva. Upravo je to bitno vezano za njezino proročko djelovanje u svijetu (usp. FC 48).[41] Drugi naglasak, koji bi brojne kršćanske obitelji trebale daleko snažnije aktualizirati, tiče se činjenice da je, kao važan dio svojega proročkog poslanja u svijetu, obitelj pozvana aktualizirati i namjeru iskrene

[41] Više o proročkoj dimenziji poslanja obitelji vidi u: *Isto*, 91-97.

suradnji s drugim dobronamjernim ljudima koji žele djelovati oko zaštite obiteljskih vrednota (usp. AA 11). Aspekt takve suradnje u suvremenom bi hrvatskom i pastoralnom i društvenom kontekstu trebao biti stalno podizan na veću razinu. Uz taj aspekt u pastoralnom smislu treba istaknuti i onaj o potrebnoj razmjeni bogatstava života i vjere s drugim obiteljima (usp. GS 48). U evangelizacijskom smislu slično se treba istaknuti za potrebu udruživanja obitelji u pogledu ostvarivanja ciljeva apostolata obitelji (usp. AA 11).

S naznačenim uvidima postaje shvatljivijim značenje aspekta bitne i strukturalne povezanosti obitelji i svijeta. Upravo je djelovanje u svijetu specifična okosnica angažmana vjernika laika, a s time i kršćanske obitelji. Nju stoga treba razumjeti i kao susretište Crkve i svijeta.[42] Drugim riječima, neke od najvažnijih karika povezanosti Crkve kao takve i svijeta kao takvog upravo su mnogostruke niti i silnice povezanosti obitelji vjernika i različitih sastavnica svjetovne dimenzije života, a s time i svjetovnog društva. Specifična se odgovornost obitelji zato ponajprije očituje u svijesti i djelovanju oko prikladnog aktualiziranja povezanosti elemenata kršćanske vjere i društveno-kulturnog života.

Konkretnije ostvarivanja evangelizacijskih impulsa djelovanja obitelji upravo iz konteksta 'kućne Crkve' podrazumijeva još neke važne uvide. Kao što je uočljivo, članovima kršćanske obitelji vlastito je poslanje aktivnog življenja evanđeoskih vrednota u svakodnevnom životu; vrednota s kojima će prožimati sav svoj dnevni rad, svoje namisli i napose odnose s drugima. Poslanje koje ostvaruje Crkva kao takva, a koje se u svojim vlastitim izričajima treba odražavati u životu i djelovanju kršćanske obitelji, nužno dotiče široki kontekst njezine uronjenosti u društvene poveznice života. Upravo u njima obitelj je pozvana utjecati na prevrednovanje i preslagivanje tolikih elemenata i vrednota življenja, a s time i uobičajenih navika i obrazaca djelovanja, od kojih mnogi nisu u skladu s kršćanskom porukom.[43] Stoga je danas od ključnog značenja ne udaljavanje kršćanskih obitelji iz sfera svjetovnog života i društva, već upravo njihovo prožimanje nadahnućima kršćanskog svjetonazora i duhovnosti. Takvo je djelovanje tim važnije uzme li se u obzir činjenica da će Crkva samo po članovima kršćanskih obitelji moći doprijeti do tolikih kutaka svjetovnog društva i kulture.

Sve rečeno omogućuje i prepoznavanje i vrednovanje nekih bitnih sastavnica značenja djelovanja obitelji u odnosu na Crkvu kao takvu. Život

[42] Usp. Josip ČORIĆ, Obitelj subjekt i objekt pastorala, u: *Bogoslovska smotra*, 75 (2005.) 1, 222.

[43] Usp. PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi – Naviještanje evanđelja. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, Zagreb, 2000., br. 19.

i djelovanje kršćanske obitelji, naime, globalno gledano, podrazumijeva afirmaciju identiteta Crkve u svijetu. Članovi obitelji među prvima su koji mogu i trebaju taj identitet svjedočiti i potvrđivati u tolikim sferama života i u Crkvi samoj, a osobito izvan njezinih vidljivih okvira. Upravo će načini i modeli toga svjedočenja u bitnome utjecati na reprezentativnost same Crkve u svijetu budućnosti, a osobito u pogledu istinskog značenja i dometa religioznoga traganja ljudi.[44] Pritom treba istaknuti da se upravo to skladno poklapa s poslanjem vjernika laika, čija se crkvena odgovornost izriče ponajprije i ponajviše njihovim obiteljskim poslanjem.[45]

Na temelju naznačenih uvida o crkvenim aspektima obitelji kao 'kućne Crkve', ali i o drugim važnim aspektima obiteljskog života, važno je na kraju ukazati na činjenicu specifične afirmativne, tj. proaktivne i konstruktivne odgovornosti obitelji u tkivu kulture i društva danas.[46] To je tim važnije ako se u obzir uzme činjenica svojevrsnog povlačenja mnogih obiteljskih zajednica iz živog tkiva društveno-kulturnog života, zamjetna u mnogim društveno-pastoralnim kontekstima. Uz tu činjenicu treba istaknuti i onu sve uočljivijeg integrističkog ponašanja mnogih vjernika i svojevrsnog pokušaja obnove crkvene zajednice u smislu određene 'utvrde' izolirane od društva, ili pak zajednice koja bi na različite, a ponekad i vrlo neprikladne načine, trebala društvu nametnuti vlastita mjerila života. Budući da takvi stavovi i ponašanja direktno štete evangelizacijskom poslanju Crkve, a sama obitelj je bitni dio toga poslanja, važno je istaknuti značenje pozitivnog, proaktivnog i afirmativnog ponašanja članova obitelji u promicanju istinskog poslanja Crkve u društvu. Obitelj je zasigurno među prvima odgovorna za življenje i promicanje istinskih ljudskih i kršćanskih vrednota, ali je neizostavni dio iste te odgovornosti i prikladan način takvog djelovanja. Upravo članovi obitelji imaju na raspolaganju tolike poveznice, susrete i kontakte kroz koje mogu pozitivno i poticajno afirmirati te približiti istinsko lice Crkve i pravo značenje njezina poslanja u svijetu.

---

[44] Pri čemu osobito treba voditi računa o činjenici postkršćanskog karaktera društva u tolikim današnjim sociokulturnim konstelacijama. Carmelo Dotolo u svom djelu *Moguće kršćanstvo. Između postmoderniteta i religioznog traganja* u tome smislu, dok nastoji izreći osobitost identiteta Crkve u društvu koje na suvremenom Zapadu s punim pravom nosi titulu 'postkršćanskog društva', ističe: »Globalni smisao tog identiteta izražava se u javnoj odgovornosti crkvene zajednice, u promicanju životnog stila koji će uznemiriti ideološku apatiju u komercijalnom upravljanju religioznim (i ne samo religioznim) iskustvom«, Carmelo DOTOLO, *Moguće kršćanstvo. Između postmoderniteta i religioznog traganja*, 235.

[45] Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Za život svijeta. Pastoralne smjernice za apostolat vjernika laika u Crkvi i društvu u Hrvatskoj*, Zagreb, 2012., br. 38-43.

[46] Više o značenju i dimenzijama afirmativnog i proaktivnog načina djelovanja vjernika laika u svijetu vidi u: *Isto*, br. 53-79.

Zaključak

Značenje i sadržaj pojma 'kućna Crkva', kojim se označava kršćansku obitelj, u teologiji i pastoralu obitelji postali su nezaobilaznim čimbenicima razumijevanja, ali i konkretnog djelovanja u odnosu na temeljnu stanicu društva i Crkve. Bogat sadržaj tog termina ponajprije upućuje na crkvenost kršćanske obitelji kao jednu od njezinih ključnih oznaka, a s time i na bitnu ukorijenjenost obitelji u zajedništvu kao temeljnom dobru Crkve. Polazeći odatle, postaju razumljivima mnogi drugi elementi koji iz konteksta 'kućne Crkve' pridonose djelovanju obiteljske zajednice na korist Crkve i društva. U tome smislu, sadržaj naznačenog pojma prvotno govori o važnosti što stabilnijeg i psihološki i duhovno što zdravijeg zajedništva unutar obitelji, zatim o važnosti prokreativne i odgojne uloge obitelji, tj. o nezamjenjivom pozivu oca i majke, o katehetsko-molitvenoj ulozi obitelji, kao i njezinoj konkretnoj i osobito sakramentalnoj povezanosti sa župnom zajednicom. Ti elementi, primarno važni u odnosu na vezu obitelji i Crkve, bitno su povezani i s evangelizacijskom ulogom obitelji u društvu. U tom smislu ambijent 'kućne Crkve' primarno se vidi kao stvarnost svjedočanstva, a potom stvarnošću otvorenosti i suradnje s drugim obiteljima i sa svim dobronamjernim ljudima u pogledu promocije i zaštite obiteljskog života.

THE THEOLOGICAL–PASTORAL RELEVANCE OF THE FAMILY AS A "DOMESTIC CHURCH"

Abstract

The reality of the family as a "domestic Church", as it is termed by the Second Vatican Council (cf. LG 11), is one of the most topical themes in the theology of the family as well as in the pastoral care of marriage and the family. This theme is directly linked to the need to assist the family so that it may continually discover and live the dimension of ecclesiality, and thereby also to assist the Church itself in renewal and growth through the family. It is precisely this that represents one of the most topical, yet also most demanding, fields of pastoral activity. In this paper, certain dimensions of the contemporary relevance of the family as a "domestic Church" are discerned in a theological and evaluative manner, with special emphasis on their significance for practical pastoral activity and for evangelising commitment within society. Such discernment is principally aimed at identifying the fundamental axes of understanding the family's ecclesiality and, on that basis, at discerning elements for improving the family's functioning as a "domestic Church". The fundamental frameworks that define the meaning of the family as a 'domestic Church' for the Church itself are inseparably related to the essential implications of its significance for society and culture.

Keywords: Church, family, "domestic Church", pastoral ministry, communion

Iz predgovora

Profesor Tamarut pripada onoj generaciji hrvatskih teologa koja je, na tragu Drugoga vatikanskog koncila, znala spojiti vjernost tradiciji Crkve s otvorenošću prema znakovima vremena. Kao dugogodišnji profesor dogmatske teologije na Katoličkome bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu oblikovao je naraštaje teologa, svećenika i vjernika laika. Njegov znanstveni rad odlikuje se jasnoćom teološkog izraza, sustavnošću misli i dubokim osjećajem za unutarnju logiku vjere – fides quaerens intellectum – koja nije tek intelektualno istraživanje, nego duhovni put i potraga, istinsko traženje Boga.

Posebno mjesto u njegovu opusu zauzima sakramentologija, područje u kojem je profesor Tamarut na osobit način izrazio jedinstvo teološke misli i duhovne pronicljivosti. U njegovu tumačenju sakramenata prepoznaje se uvjerenje da Bog ne komunicira s čovjekom samo riječju nego i znakom, tijelom i zajedništvom. Za Tamaruta sakramenti su utjelovljena teologija – mjesta gdje milost postaje iskustvom, a otajstvo ulazi u konkretnost ljudskoga života. Njegova sakramentologija prožeta je egzistencijalnom i pastoralnom osjetljivošću jer polazi od čovjeka koji vjeru živi u Crkvi. Profesor Tamarut pridonio je suvremenom razumijevanju sakramenata kao dinamičkih događaja susretā – Boga koji daruje i čovjeka koji prima.

ISBN: 978-953-11-2084-5
9 789531 120845
42,00 €